

IN MEMORIAM

Професор Томо Томоски (1915-2004)

На 3 мај 2004 година, во пладневните часови, проф. Томо Томоски замина во вечноста. Не напушти ненадејно во 88-та година од животот. Замина тивко и достоинствено, онака како што живееше и твореше. Зад себе остави вредно дело достоинствено за респект, кое му обезбеди трајно место меѓу великаните на македонската историографија.

Проф. Томоски даде огромен придонес во оформувањето, издигнувањето и афирмацијата на македонската историска наука и историската научна мисла. Заедно со плејадата македонски интелектуалци, проф. Томоски сите сили и способности ги вгради во темелите на образовниот систем на современата македонска држава. Уште од раните повоени години, речиси четири децении континуирано се вгради во оформувањето и унапредувањето на образованието и на образовниот систем во нашата држава. Тој е еден од втемелувачите на школството во Македонија. Проф. Томоски е првиот македонски медијевист,

втемелувач и афирматор на современата македонска медијевистика и еден од основачите на Институтот по историја на Филозофскиот факултет во Скопје. Припаѓа на елитата македонски историчари, кои по Втората светска војна ги ораа првите бразди на македонската историска почва и ги дадоа првите резултати и придонеси во проучувањето на историјата на македонскиот народ.

Проф. Томоски беше врвен историограф и педагог. Неговиот 88-годишен живот е длабоко осмислен и плоден.

Животниот пат на проф. Томо Томоски започнал во Скопје, каде што е роден на 22.XII 1915 година. Во родниот град го завршил основното и средното образование, а во 1948 година дипломирал историја на Филозофскиот факултет во Љубљана.

Во меѓувреме, веќе започнала неговата просветна и педагошка дејност. Веднаш по ослободувањето, уште како незавршен студент, тој бил вклучен во создавањето и изградувањето наставнички кадар за потребите на образовниот систем, кој штотуку започнал да се оформува во младата македонска држава. Од 1946 до 1948 година тој е ангажиран како предавач по историја во првото квалификувано училиште на македонски јазик - Школата за народни учители „Никола Карев“, подоцнежната Учителска школа во Скопје. Во исто време, проф. Томоски бил ангажиран за изведување настава по историја и во Специјалната паралелка (за инвалиди од војната) при Учителската школа (1947), во Работничката гимназија (1948) и на Вишата педагошка школа (1947-1949). Вложувајќи ги сите свои интелектуални сили и способности, проф. Томоски, и покрај тешките услови за работа, дал огромен придонес во изградувањето на првите учителски кадри, толку неопходни за ширењето на македонската реч, писменост, просвета и историја.

Поради покажаните резултати во наставничката дејност како истакнат историчар-педагог, проф. Томоски во 1948 година е поставен за прв инструктор, односно, инспектор за наставата по историја во Министерството за просвета на НРМ. Вршејќи ја мошне ангажирано и совесно инспекторската должност, тој дал голем придонес во унапредувањето на наставата по историја и во подигањето на нивото на историското образование во нашата земја.

Поради несомнените квалитети и способности докажани во тригодишната просветна дејност, проф. Томоски во 1949 година бил избран за асистент по историја на Филозофскиот факултет во Скопје, а по една година бил унапреден во звањето предавач по предметот Општа историја на средниот век. Во почетокот на 1958 ја одбрал својата хабилитација на тема: „Средновековните градови во нашите клисури“ и истата година бил избран за доцент по предметот Општа историја на средниот век. Во 1963 година бил избран за вонреден професор, а 1970 за редовен професор по истиот предмет. Во тоа звање останал до своето пензионирање во 1983 година.

Научната дејност на проф. Томоски започнала со неговиот избор за асистент по историја во 1949 година, а по изборот за предавач по предметот Општа историја на средниот век таа веќе била насочена кон проучувањето на средновековната историја. Определувајќи се за истражување на средновековната историја на македонскиот народ, проф. Томоски пројавил особен афинитет

кон проучувањето на македонските средновековни градови и тврдини. Од ваквиот негов интерес произлегле компаративните истражувања на податоците од пишаните извори со нивно проверување и уточнување на теренот. Така започнале, веќе пословичните, теренски истражувања на проф. Томоски, кои во континуитет траеја долго време и по неговото пензионирање. Проф. Томоски е првиот историчар - „теренец“ во Македонија, познат по своите теренски истражувања и надвор од границите на нашата држава. Трагајќи упорно по средновековните градови и тврдини, евидентирани во изворите, проф. Томоски ја пропатувал буквално целата територија на нашата држава, а во еден дел и територијата на Егејска Македонија и Албанија.

Благодарение на долгогодишните теренски истражувања и на исклучителниот усет за топономастика, проф. Томоски, со рекогносцирање на локалитетите на самиот терен, успеал да идентификува и да убицира многу средновековни градови и тврдини, да уточни траси на комуникации во антиката и во средниот век, да реши топономастички и ономастички загатки. Од неговата кабинетско-теренска работа произлегле голем број трудови од исклучително значење за македонската средновековна историја и за историската географија.

Научниот опус на проф. Томоски опфаќа преку 60 научни и стручни трудови, во кои се расветлуваат голем број проблеми, главно, од македонското средновековие. Неговите трудови се цитирани не само во нашата земја туку и во познати светски историографски монографии и научни списанија.

Проф. Томоски е еден од авторите на капиталниот труд „Историја на народа Југославије“ (1953), каде што е презентирана, всушност, првата синтеза на историјата на македонскиот народ во средниот век. Тој е еден од авторите на првата, тритомна, „Историја на македонскиот народ“ (1969), учествувал со свои прилози во подготовката на колективниот труд „Енциклопедија Југославије“, а ја обработува средновековната историја во монографиите за Прилеп, Тетово и Штип. Покрај тоа, проф. Томоски е еден од авторите на колективниот труд „Историја на македонскиот народ“ на руски јазик, во издание на МАНУ (1986 год.).

Теренските истражувања на проф. Томоски на средновековните градови секогаш предизвикуваа внимание и интерес среде научната јавност. Резултатите од истражувањата ги објавил во повеќе научни и стручни списанија и зборници, како и во други публикации.

Од објавените научни резултати особен интерес во нашата, но исто така и во пошироката научна јавност, предизвикаа неговите трудови собрани во монографијата „Македонија низ вековите. Градови. Тврдини. Комуникации“ (1999). Научниот ентузијазам и желбата за пишување не го напуштија речиси до последниот миг. Објавуваше научни прилози во сп. „Историја“, а последниот прилог го предаде во работна верзија само 2 месеци пред смртта и е публикуван во овој број на сп. „Историја“.

Резултатите од своите научни истражувања проф. Томоски ги соопштил и на повеќе конгреси, симпозиуми, научни средби, семинари и други научни собири, а учествувал и на X меѓународен конгрес на историчарите што се одржал во Рим во 1955 година.

Проф. Томоски дал значаен придонес во формирањето и афирмацијата на повеќе врвни институции во нашата држава, меѓу кои на Институтот за национална историја, Архивот на Македонија, Археолошкиот музеј на Македонија, а евидентен е неговиот придонес и во формирањето и работата на Сојузот на историските друштва на Македонија.

Проф. Томоски дал особен придонес и во афирмацијата на повеќе научни и стручни списанија во Македонија. Тој е еден од основачите на сп. „Историја“, а придонел и за афирмацијата на „Гласникот на Институтот за национална историја“, „Годишниот зборник на Филозофскиот факултет во Скопје“, „Жива антика“, „Културно наследство“ и др.

Мошне богата и сестрана е општествената и стручната активност на проф. Томоски на Филозофскиот факултет и надвор од него. Во два мандати (1959 и 1963 година) бил продекан на Филозофскиот факултет, бил претседател на Советот на Филозофскиот факултет, шеф на Катедрата за историски науки и член на многу други тела и комисији на факултетот.

Проф. Томоски пројавил видна активност и надвор од Факултетот. Двапати бил претседател на Историското друштво на Македонија, претседател на Советот на Археолошкиот музеј на Македонија, повеќе пати бил член на Советот на ИНИ, на Советот на Архивот на Македонија, а членувал, исто така, и во повеќе органи и тела на други научни и културни институции.

Проф. Томоски има огромен придонес и во изградувањето на научен подмладок на факултетот и надвор од него. Како ментор или член на комисија, учествувал во одбраната на повеќе магистерски и докторски дисертации од областа на историската наука, етнологијата и други научни дисциплини.

За својата сестрана и пожртвувана работа и огромниот придонес во изградбата и унапредувањето на воспитно-образовниот систем, за придонесот во формирањето и унапредувањето на повеќе научно-просветни и културни институции, како и за развитокот и афирмацијата на македонската историска наука, проф. Томоски е добитник на повеќе одликувања: ордени, плакети и пофалници, од највисоките државни органи и од повеќе други институции. Меѓу нив, особено значење имаат високите републички награди „Климент Охридски“ (1976) и „Гоце Делчев“ (1999).

Импозантна и многустрана е дејноста на проф. Томо Томоски. По многу нешто тој ќе остане уникатен и неповторлив. Се чувствуваме горди и привилегирани што го имавме, што имавме можност да учиме од него, да соработуваме и да се изградуваме на неговото навистина импресивно дело. Неговата трудољубивост, педантност, скромност, самодисциплина, ентузијазмот, строго професионалниот, одговорен, однос кон наставничкиот позив и научната работа претставуваат неисцрпна инспирација за неговите следбеници, за младите поколенија историчари што го продолжуваат неговото дело.

Проф. Томоски го нема веќе меѓу нас, но ќе останат засекогаш врежани во нашето сеќавање неговиот благороден лик, пословичната скромност и трудољубивост, спремноста секогаш да помогне, да поттикне, да поучи. Неговото физичко заминување претставува неизмерна загуба за неговото семејство, за Институтот за историја, за Филозофскиот факултет, за македонската историографија и за сите оние што го познаваа и го респектираа.

За неговото дело и неговата доблест како човек, педагог и научник, неговите студенти, Институтот за историја, Филозофскиот факултет и Сојузот на историчарите на Македонија, му ја искажуваат својата голема почит и благодарност.

Нека му е вечна слава!

Коста АЦИЕВСКИ